

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARI TARBIYALASHDA PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK YONDASHUV

Esonova Laylo-JDPU, Pedagogika va psixologiya fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolaning psixologiyasi hamda pedagogikasi haqida ma'lumot berilgan. Bu yoshdagi bolalarning o'ziga xos psixologiyaga ega bo'lishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: pedagogika, psixologiya, maktabgacha yosh davri, psixologik xususiyatlar, ta'lim va tarbiya.

Aytish mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalar 4-7 yoshdagi bolalarni o'z ichiga oladi. Ma'lumki, bu yoshda shu paytgacha bola inqirozga duch keladi. uch yoshda. Bu chaqaloq va uning ota-onasi uchun qiyin vaqt, chunki chaqaloq o'zini yomon tutadi, injiq va o'jarlikni ko'rsatadi. Davr bolaning mustaqil shaxs sifatida ajralib chiqishi bilan tavsiflanadi, unda xarakter, fikr, qarashlar shakllanadi. Inqirozning iloji boricha muvaffaqiyatli va xotirjam o'tishi uchun kattalar o'zlarining sevimli chaqalog'ini kamsitmasliklari, hurmat, vazminlik ko'rsatishlari kerak. Umuman olganda esa u o'zini tinglayotganini va tushunayotganini his qilishi kerak. Bu jarayonlarni to'g'ri olib borish pedagogika va psixologiya fanlari bilan bog'liq.

Maktabgacha yoshdagi bola kattalar bilan munosabatlarda boshqa davrlarga nisbatan bir qadam yuqorida bo'ladi. U o'zini jamiyatning alohida bo'linmasidek his qiladi. Bu paytda uni o'z vazifalari, oilada o'rnatilgan tartib-qoidalar bilan tarbiyalash kerak. 3-4 yoshli bolalarning bugungi kunga qadar aksariyati, bugun esa deyarli barchasi Bolalar bog'chasiga borishadi, bu bilan ular tengdoshlari, o'qituvchilari bilan aloqa qiladigan joyda bo'lishadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish va rivojlantirish maktabgacha pedagogikaning asosiy funksiyasi hisoblanadi. Shuning uchun bu davr uchun pedagogika va psixologiya fanlarining o'rnini beqiyos. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga moslashtirish tarbiyachidan bu fanlarning metod, vosita va usullarni bilishi, malaka xosil qilishi va amalda qo'llay olishini taqozo etadi. Bu yoshdagi bolalar rivojlanishida va ta'lim-tarbiya berishda zamonaviy va chet el maktabgacha ta'lim tizimidan foydalana olish maqsadga muvofiqdir.

Maktabgacha yoshdagi bolaning psixologiyasi erta bosqichda. U atrofidagi dunyoga qiziqish bildirib boshlaydi, ko'p savollar beradi. Rivojlanish xotiraga, aqlga, yashirin iste'dodlarga ta'sir qiladi. Agar ota-onalar xususiyatlarni o'rganishga

muvaffaq bo'lishsa aqliy rivojlanish kmuvofiq ravishda qaror topadi, keyin ular oilada uyg'unlikni o'rnatishi, chaqaloqni to'g'ri tarbiyalashi mumkin bo'ladi. Dunyoni o'rganish istagiga qaramay, aqliy rivojlanish yo'lida haddan tashqari faollik, qiziqish, qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin. Masalan, kam rivojlangan fikrlash (diqqatning etishmasligi, o'quv materialini idrok etish bilan bog'liq muammolar). Mumkin bo'lgan muammolar darhol ko'rib chiqishni va ularni hal qilish yo'llarini izlashni talab qiladi. Bu jiddiy tuyulishi va bolaga salbiy ta'sir ko'rsatishiga qaramay, bolalar psixikasi mustaqil ravishda moslashishga va o'quv jarayonidagi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarga, kamchiliklarga dosh berishga qodirdir. Tengdoshlar bilan muloqotni o'rnatish, boshqa bolalarning yetakchilik fazilatlarini his qilish, o'yinlarda belgilangan tartib va qoidalarni qabul qilish bu davrda osonroq. Bolaning nazarida kattalar yordamchi, qiyin damlarda yordam berishga, yuzaga kelgan muammolarni hal qilishga tayyor bo'lgan o'qituvchiga o'xshaydi.

Maktabgacha yosh davrini ham o'z navbatida guruhlarga bo'lib, ularni quyidagicha ifodalash mumkin:

Ilk yosh guruh (2-3 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Kichik guruh (3-4 yoshli bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

O'rta guruh (4-5 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Katta guruh (5-6 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh bolalar)ning rivojlanish xususiyatlari.

Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolaning xususiyatlari o'ziga xos bo'lib, uning fikrlashiga quyidagi xususiyatlar xosdir:

Egosentrizm. Bola vaziyatni tashqi tomondan ko'rib chiqmasdan, nima sodir bo'layotganini sub'ektiv ravishda tahlil qilishi mumkin.

Animizm. Bola o'zining "men" ni atrofdagi narsalarga o'tkazadi, buning natijasida mobil jonli sifatida qabul qilinadi.

Sinkretizm. Bir butunni alohida elementlarda ko'rishga qodir, lekin alohida tafsilotlarni bir butun sifatida idrok eta olmaydi.

Ma'lumiki, 5-6 yoshda maktabgacha yoshdagi bola boshqalarning muloqotida qatnashishi, muhokama qilinayotgan narsaning ma'nosini o'rganishi, asosli fikr bildirishi mumkin. Bu yoshda ularning so'z boyligi 3-4 ming so'z gacha kengayadi. Bu yoshda shaxsning haqiqiy rivojlanishi boshlanadi. O'z-o'zini hurmat qilish shakllanadi, his-tuyg'ular namoyon bo'ladi, nima sodir bo'layotgani, boshqalarning ko'ziga qanday qarashi uchun tashvish. Bola o'z oldiga kichik maqsadlar qo'ya boshlaydi, ularga erishish uchun o'zini rag'batlantiradi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, Maktabgacha yoshdagi bola vaziyatlarni chuqurroq his qila boshlaydi va his-

tuyg'ular doirasi kengayadi. Juda yosh bo'lishiga qaramay, chaqaloq hamdardlik ko'rsatishga qodir, boshqalar bilan xafa bo'lishi mumkin, insonning yomon vaziyatda ekanligini tushunadi. Shuning uchun ham bu davrni bola hayotining birinchi inqirozidan ikkinchi hayot inqirozigacha bo'lgan davri, deyish mumkin. Bu yerda ota-onalarning yordami zarur bilim, ko'nikma va malakalarni berishdir.

Ma'lumki, Maktabgacha yoshdagi asosiy faoliyat - bu o'yin. Uch yoki to'rt yoshida bola rolli o'yinni o'zlashtiradi, ammo u hozirgacha taqlid darajasida. U o'yinchoqlarni olib, hayotda yoki multfilmlarda ko'rgan vaziyatlarni takrorlaydi. Agar bu yoshda bu sodir bo'lmasa, ota-onaning vazifasi qanday o'ynashni o'rgatish bilan xarakterlanadi.

Maktabgacha yoshda xotirani rivojlantirish katta rol o'ynaydi. Xotirani o'ynoqi tarzda rivojlantirish uchun dastlab kechqurun yotishdan oldin ota-ona ertak o'qib berishi maqsadga muvofiq. Ertalab u bola bilan bosh qahramon kimligini, qayerga ketganini, nima qilganini muhokama qiladi. Siz yetakchi savollarni berishingiz mumkin, bunda bola mustaqil ravishda o'zi eslashi muhim hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi xotira asosiy vazifa bo'lib, u shaxsning shakllanishiga yordam beradi. Maktabgacha tarbiya davridan oldin ham, undan keyin ham bola juda ko'p turli xil ma'lumotlarni tez va oson eslay olmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar xotirasi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shunday qilib, kichik maktabgacha yoshda bolaning xotirasi ixtiyoriy emas. U faqat uni qiziqtirgan, his-tuyg'ularni uyg'otgan narsalarni eslaydi. 4-5 yoshda ixtiyoriy xotira rivojlana boshlaydi. To'g'ri, ongli yodlash hozirgacha faqat vaqti-vaqti bilan ko'rsatiladi. Nihoyat, o'zboshimchalik katta maktabgacha yoshda shakllanadi. Birinchi bolalik xotiralari odatda 3-4 yoshdan boshlab saqlanib qoladi. Maktabgacha yoshdagi davr hayotdagi muhim bosqichdir. Maktabgacha yoshdagi psixologiyaning asosiy xususiyatlari qanday, degan savoliga u shbu bosqichda ijtimoiy chegaralar sezilarli darajada kengaytirilishini aytish mumkin. (oiladan ko'chaga, birinchi bolalar guruhi, butun shahar va hatto mamlakat). Bola insoniy munosabatlar olamini, ularning turli faoliyatlarini, ijtimoiy rollarini o'rganadi, ularda o'z imkoniyatlarini maksimal darajada ishtirok etishga intiladi. Shu bilan birga, u ham mustaqil bo'lishni xohlaydi. Bu qarama-qarshilik (jamoat hayotida ishtirok etish va mustaqillikni amalga oshirish) rolli o'yinlarda ifodalanadi. Bir tomondan, bu mustaqil faoliyat, boshqa tomondan, u kattalar hayotini taqlid qiladi. Bugun Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq ular bu davrda sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish dardkor.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshda bolaning tarbiyasi hamda ta'limiga mas'uliyat bilan yondoshmoq darkor. Zero bu bosqichda ertangi kunda to'g'irlab bo'lmaydigan xususiyatlar shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
2. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013 y.
3. Wikipedia.uz
4. Atamurodova, R. (2023). ЎҚУВЧИЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК МИЛЛИЙ ҒУРУР ВА ИФТИХОР ТУЙҒУСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ТАРИХИЙ ИЛМИЙ АСАРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).
5. Atamurodova, R. (2022). АБДУЛЛА ОРИПОВНИНГ «СОҶИБҚИРОН» ДОСТОНИ-ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА МИЛЛИЙҒУРУР ВА ИФТИХОР ТУЙҒУСИНИ ШАКЛЛАНТИРУВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 2(3).
6. Atamurodova, R. (2021). ВЗГЛЯДЫ АВИЦЕННЫ О ДУШЕ И РАЗУМЕ ЧЕЛОВЕКА. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(4).
7. Atamurodova, R. (2021). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА БАДИИЙ АСАРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(4).
8. Алимкулов, С. О. У., Атамуродова, Р. К., & Жуманова, Н. Ш. (2017). Внедрение современной информационной технологии в систему народного образования в Узбекистане. *European science*, (7 (29)), 43-45.
9. Шодиев, Х. Т., Атамуродова, Р. К., & Алимкулов, С. О. У. (2016). Психологические воззрения учёных Средневековья. *Academy*, (6 (9)), 102-103.
10. Атамуродова, Р. К., Жуманова, Н. Ш., & Алимкулов, С. О. У. (2016). Взгляды Авиценны о душе и разуме человека. *Academy*, (11 (14)), 72-73.
11. Atamurodova, R. (2024). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАДИИЙ АСАРЛАРНИНГ ЎРНИ . *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(5). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9357>